

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA,
KILIMO NA MIFUGO**

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA
WIZARA YA MIFUGO NA UVUVI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026
PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA HIYO KWA
MWAKA WA FEDHA 2026/2027**

---

*[Imetolewa chini ya Kanuni ya 121 (9) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge za Mwaka, 2025]*

Idara ya Kamati za Bunge
Ofisi ya Bunge,
S.L.P. 941,
DODOMA.

14 Mei, 2026

YALIYOMO

Ukurasa

YALIYOMO	i
ORODHA YA VIELELEZO	ii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Maelezo ya Jumla.....	1
1.2 Msingi wa Uchambuzi na Uwasilishaji wa Taarifa Hii.....	2
1.3 Mawanda ya Uchambuzi wa Taarifa.....	3
SEHEMU YA PILI	4
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI	4
2.1 Ufafanuzi wa Jumla.....	4
2.2 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	4
2.2.1 Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati.....	4
2.2.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa Fedha kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	6
2.2.3 Mwenendo na Mtiririko wa Fedha za Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	10
2.2.4 Ukusanyaji wa Maduhuli.....	12
2.2.5 Upatikanaji wa fedha iliyoidhinishwa na Bunge kwa mwaka wa fedha 2025/2026.....	17
2.3 Vipaumbele vya Mpango wa Wizara kwa mwaka wa fedha 2026/2027.....	20
2.4 Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.....	23
2.4.1 Makadirio ya Mapato.....	23
2.4.2 Makadirio ya Matumizi ya Kawaida.....	25
2.4.3 Makadirio ya Matumizi ya Maendeleo.....	27
SEHEMU YA TATU	30
3.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI	30
3.1 Ufafanuzi wa Jumla.....	30
3.2 Maoni ya Jumla.....	30
3.3 Ushauri wa Kamati kwa kila Kisekta.....	32
3.3.1 Sekta ya Mifugo.....	32
3.3.2 Sekta ya Uvuvi.....	34
SEHEMU YA NNE	36
4.0 HITIMISHO	36
4.1 Shukrani.....	36

ORODHA YA VIELELEZO

Kielelezo Na. 1: Mwenendo na Mtiririko wa Fedha za Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026	11
Kielelezo Na. 2: Fedha iliyotengwa na Fedha iliyopatikana	11
Kielelezo Na. 3: Makusanyo Sekta ya Mifugo.....	13
Kielelezo Na. 4: Makusanyo Sekta ya Uvuvi	13
Kielelezo Na. 5: Uchanganuzi wa Makusanyo ya Maduhuli hadi Februari, 2026	15
Kielelezo Na. 6: Lengo wakati wa kupanga na kiasi kilichokusanywa	15
Kielelezo Na. 7: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa na kiasi cha Fedha kilichopokelewa hadi Februari, 2026.....	18
Kielelezo Na. 8: Mchanganuo wa Makisio ya Maduhuli kwa Mwaka 2026/2027	24
Kielelezo Na. 9: Ulinganisho wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha wa 2025/2026 na 2026 na 2027	26
Kielelezo Na. 10: Ulinganisho wa bajeti ya Matumizi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 na 2026/027	28

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 121 (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, toleo la mwaka 2025 (Kanuni za Bunge), naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara, Kilimo na Mifugo kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026, pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.

Mheshimiwa Spika, Muundo wa Taarifa hii umezingatia masharti ya Kanuni ya 145 ya Kanuni za Bunge kuhusu muundo wa Taarifa yoyote ya Kamati inayowasilishwa Bungeni. Kwa msingi huo, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu tatu zifuatazo: -

- (i) Sehemu ya Kwanza inatoa maelezo ya jumla kuhusu Msingi wa Uchambuzi, Muundo wa taarifa na njia zilizotumika kushughulikia makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara hii;
- (ii) Sehemu ya Pili inatoa maelezo kamili kuhusu uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2025/2026 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa fedha 2026/2027; na
- (iii) Sehemu ya Tatu inabainisha Maoni na Ushauri kutokana na uchambuzi pamoja na kuhitimisha maudhui ya Taarifa hii.

1.2 Msingi wa Uchambuzi na Uwasilishaji wa Taarifa Hii

Mheshimiwa Spika, Msingi wa Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi ni Masharti ya Kanuni za Bunge. Kifungu cha 121 (4) kikisomwa kwa pamoja na vifungu vya 7(1)(a), 6(1)(c) vya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge, Toleo la mwaka 2025, vinaipa Kamati jukumu la kufanya uchambuzi wa Utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Wizara hii.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 120(1) ya Kanuni za Bunge, imeweka masharti yaliyoitaka Kamati kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2025/2026. Aidha, Masharti ya Kanuni ya 120 (2) ya Kanuni za Bunge, yaliitaka Kamati kuchambua Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka fedha 2025/2026. Lengo la masharti hayo ni kuiwezesha Kamati kulinganisha hali ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2026/2027.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 121 (4) ya Kanuni za Bunge imeweka masharti yanayotaka Kamati za Kisekta kuchambua Taarifa za Utekelezaji wa Makadirio ya Matumizi ya Wizara kabla ya kujadiliwa Bungeni. Kwa masharti hayo, Kamati imetimiza masharti ya Kanuni hiyo kwa kufanya uchambuzi yakinifu na taarifa hii kuletwa mbele ya Bunge kujadiliwa.

1.3 Mawanda ya Uchambuzi wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inahusu utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Fungu 99) kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027. Mawanda ya Uchambuzi yanagusa maeneo yafuatayo: -

- (i) Hali ya jumla ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo;
- (ii) Tathmini ya jumla ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026;
- (iii) Uzingatiaji wa maoni na ushauri wa Kamati;
- (iv) Tathmini ya Ukusanyaji wa maduhuli; na
- (v) Upatikanaji wa fedha kutoka hazina.

Mheshimiwa Spika, maeneo hayo yanatokana na kuzingatia masharti ya Kanuni ya 120(2) ya Kanuni za Bunge ambayo inaelekeza kufanya ulinganisho kuhusu makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa Fedha 2026/2027. Kwa kufanya hivyo Bunge lako Tukufu linaweza kupata masuala ya kuzingatia kutoka katika taarifa hii kuhusu wasilisho la Mtoa Hoja linalojadiliwa leo.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI

2.1 Ufafanuzi wa Jumla

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inahusu matokeo ya uchambuzi na tathmini iliyofanywa na Kamati. Madhumuni yake ni kujenga msingi wa maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Hoja ya Waziri wa Mifugo na Uvuvi aliyoiwasilisha mapema kabla yangu. Masuala yanayochambuliwa na kufanyiwa tathmini ni Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.

2.2 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

Mheshimiwa Spika, tarehe 26 na 28 Machi, 2026, Kamati ilikutana na Waziri wa Mifugo na Uvuvi ili kupokea taarifa ya utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026. Katika maelezo hayo Kamati ilibaini mambo mbalimbali kuhusu ukusanyaji wa maduhuli, utekelezaji wa majukumu, utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo na upatikanaji wa fedha kutoka Hazina. Mambo hayo yalifanyiwa tathmini kutokana na uchambuzi ili kupata maoni na ushauri wa Kamati.

2.2.1 Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati

Mheshimiwa Spika, tarehe 23 Mei, 2025 wakati wa kujadili makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara hii, Kamati ilishauri mambo mbalimbali. Kwa madhumuni ya kuliwezesha Bunge kufuatilia uzingatiaji wa ushauri huo naomba kulijulisha Bunge

Iako Tukufu kuwa kwa sehemu kubwa Serikali imezingatia ushauri wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, mfano wa ushauri uliozingatiwa na Kamati ni kuhusu ujenzi wa mabirika na majosho kwa ajili ya kunyweshea na kuogeshea mifugo. Taarifa ya utekelezaji inaonesha kuwa Serikali imeendelea kujenga majosho na kuhamasisha Sekta Binafsi na Mamlaka za Serikali za Mitaa zenye idadi kubwa ya mifugo kuwa na miundombinu ya majosho.

Mheshimiwa Spika, pamoja na ushauri wa Kamati kuzingatiwa kwa sehemu kubwa, ipo sehemu ya ushauri ambayo utekelezaji wake haujakamilika. Mfano wa ushauri huo ni kuhusu mapitio ya tozo katika Sekta za Mifugo na Uvuvi ambazo ni nyingi kiasi cha kukwamisha ukuaji na maendeleo ya Sekta hizo nchini. Maelezo ya Mtoa Hoja yalionesha kuwa Serikali inaendelea kufanya mapitio ya tozo mbalimbali ikiwa na maana kwamba kwa kipindi chote cha takribani mwaka mzima mapitio hayajakamilika. Hali hiyo ni dalili kwamba utekelezaji wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2025/2026 haujafanikiwa kutatua changamoto ya wingi wa tozo katika Sekta za Mifugo na Uvuvi hali inayosababisha maisha ya Wafugaji na Wavuvi kuendelea kuwa duni.

Mheshimiwa Spika, juhudi za Serikali za kujenga majosho kwa mikakati iliyowekwa zinastahili pongezi, hali hiyo inahitaji kuendelezwa. Hata hivyo, kusuasua katika utatuzi wa changamoto ya wingi wa tozo kwenye Sekta ya Mifugo na Uvuvi ni jambo linalohitaji kupewa kipaumbele.

2.2.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa Fedha kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

Mheshimwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 120 (1) ya Kanuni za Bunge, Kamati ilifanya ziara katika Mikoa miwili (2) ya Dar es Salaam na Morogoro ili kukagua utekelezaji wa baadhi ya miradi chini ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi. Miradi hiyo ni: -

- (i) Ufufuaji wa Shirika la Uvuvi Tanzania - TAFICO (**Mradi Na. 4486**);
- (ii) Ununuzi wa meli 2 za Uvuvi (**Mradi Na. 4429**); na
- (iii) Chanjo na Utambuzi wa Mifugo, Mvomero Vijijini (**Mradi Na. 4486**);

Mheshimiwa Spika, ukaguzi wa miradi hiyo ulizingatia umuhimu wake katika kuimarisha, kufuatilia utekelezaji wa Programu na miradi mbalimbali ndani ya Wizara kama ifuatavyo:-

- (i) Ufufuaji wa TAFICO utachochea uongezaji wa thamani katika Sekta ya Uvuvi.
- (ii) Ununuzi wa meli mbili za uvuvi utaongeza uwezo wa nchi kushiriki moja kwa moja katika uvuvi wa bahari kuu na kupunguza utegemezi wa wavuvi wa kigeni.
- (iii) Mradi wa chanjo ya mifugo utachangia uimarishaji wa afya ya mifugo, kupunguza magonjwa ya mlipuko, kuongeza tija ya uzalishaji wa nyama na maziwa na kuboresha kipato cha wafugaji na kuleta ustawi wa Sekta ya Mifugo.

(a) Utekelezaji wa Mradi wa Ufufuaji wa Shirika la Uvuvi Tanzania - TAFICO (Mradi Na. 4486);

Mheshimiwa Spika, Mradi wa ufufuaji wa Shirika la Uvuvi Tanzania – TAFICO ni sehemu ya juhudi za kukuza uvuvi wa kibiashara nchini. Mradi huu una thamani ya **Shilingi 20,039,825,089.35** na unatarajiwa kuleta manufaa katika Uchumi wa Taifa. Mradi huu utakapokamilika, utaongeza mapato ya Serikali, utakuza mchango wa Sekta katika Pato la Taifa na utachangia kupatikana kwa fedha za kigeni. Vile vile kukamilika kwa mradi huu kutawezesha maendeleo ya ajira na ujuzi kupitia nafasi za ajira, ujuzi wa kitaalam ulioboreshwa na uwezo wa wafanyakazi ulioimarishwa katika Sekta ya uvuvi. Zaidi ya hivyo mradi utawezesha ufanisi wa rasilimali za bahari na shughuli za uvuvi kwa namna endelevu.

Mheshimiwa Spika, katika Ziara hiyo Kamati ilibaini changamoto mbalimbali zinazoukabili mradi huu. Changamoto hizo ni pamoja na:-

- (i) Deni la kiasi cha **Shilingi Bilioni 1.25** wanazopaswa kulipwa wakandarasi, watumishi, wazabuni na watoa huduma ni changamoto inayoathiri ufanisi.
- (ii) Ukosefu wa bodi ya Wakurugenzi, hali inayoathiri masuala ya utawala bora ambayo ni sehemu muhimu kufikia adhama iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inamaoni kuwa adhama ya Serikali kukuza uvuvi wa kibiashara nchini kupitia ufufuaji wa Shirika la Uvuvi Tanzania ni jambo linalostahili kuungwa mkono na Bunge, wananchi na watu wote

wenye nia njema na Taifa hili. Hata hivyo, changamoto zilizobainishwa zinaweza kuathiri tija iliyokusudiwa katika mradi huu. Hivyo basi, kuna umuhimu wa kujipanga ipasavyo kuzitatua changamoto hizo.

(b) Mradi wa ununuzi wa meli 2 za Uvuvi (Mradi Na. 4429).

Mheshimiwa Spika, Mradi wa ununuzi wa meli mbili za uvuvi ni hatua ya kimkakati katika Sekta ya Uvuvi. Madhumuni yake ni pamoja na kuongeza uzalishaji wa Samaki, kupunguza uvuvi haramu na kuongeza ajira. Manufaa ya mradi huu ni kufanikisha adhama ya TAFICO katika Uchumi wa Taifa. Gharama za mradi huu ni **shilingi 10,498,589,329** ikiwa ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya utekelezaji wa Mradi huu ilionesha kuwa utekelezaji wake unasuasua. Hadi kufikia mwezi Februari, 2026 hakukuwa na meli hata moja iliyonunuliwa. Hata hivyo Kamati inaipongeza Serikali kwa kuzindua Meli moja itakayotumika katika uvuvi wa bahari kuu, hiyo ni ishara nzuri ya katika Sekta ya Uvuvi.

Mheshimiwa Spika, kutokana na ufafanuzi huo Kamati ina maoni kwamba utekelezaji wa mradi huu ni jambo linalohitaji usimamizi wa karibu kwa kuwa ni kiini cha dhamira ya Serikali ya kuwezesha Sekta ya Uvuvi nchini kuchangia ipasavyo katika Uchumi wa Taifa. Kwa ujumla mradi huu unatarajiwa kuwa na manufaa zaidi kwa kutegemea usimamizi bora, miundombinu imara na ushirikishwaji wa wadau.

(c) Mradi wa Chanjo na Utambuzi wa Mifugo, Mvomero Vijijini (Mradi Na. 4486);

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unalenga kufanikisha utambuzi wa mifugo na kulinda afya ya mifugo kupitia chanjo. Gharama yake ni **shilingi 444,827,407.4**.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla mradi huu ukikamilika utaweza kusaidia kuleta ufugaji wa kisasa, usimamizi bora wa mifugo, na maendeleo ya kiuchumi kwa wafugaji wa Mvomero Vijijini. Mafanikio hayo ni manufaa makubwa katika Sekta ya Mifugo, Uchumi wa Jamii na Usimamizi wa Rasilimali. Aidha, utekelezaji wa mradi huu ni sehemu ya mkakati wa kuiwezesha Tanzania kukidhi masharti ya Shirika la Afya ya Wanyama Duniani (WOAH) na kuongeza soko la mifugo na mazao yake ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, hali halisi ya utekelezaji inaonesha kuwa hadi kufikia mwezi Februari, 2026 Mradi ulikuwa umefikia **asilimia 42.8**. Kwa hatua hiyo hakuna dalili za mradi huu kukamilika ifikapo tarehe 30 Juni, 2026. Kwa sababu hiyo adhama ya Serikali kupunguza matumizi ya dawa na kuzuia Usugu wa Vimelea dhidi ya Dawa (UVIDA) kwa Wanyama itashindwa kutimia.

Mheshimiwa Spika, kwa uchambuzi huo Kamati inamaoni kwamba, upo umuhimu wa Serikali kutafuta vyanzo vya ndani kwa ajili ya mradi huu. Msingi wa maoni haya unatokana na ukweli kwamba gharama za utekelezaji wa mradi huu zinategemea fedha za nje kwa **asilimia 100**.

2.2.3 Mwenendo na Mtiririko wa Fedha za Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa taarifa ya upatikanaji wa fedha kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ni hatua muhimu ya kibunge katika kushughulikia bajeti. Hatua hii inaliwezesha Bunge kufatilia utekelezaji wa Bajeti inayoidhinishwa ili kuweka msukumo katika maeneo yanayoongeza ufanisi wa miradi ya maendeleo. Aidha, uchambuzi huu utaliwezesha Bunge kutathmini uwezo wa Wizara kutekeleza miradi ya maendeleo kwa kutumia fedha zilizotolewa na kutumia uzoefu huo ili kufanya uamuzi sahihi kuhusu makadirio ya bajeti kwa mwaka unaofuata.

Mheshimiwa Spika, katika muktadha huo, Kamati ilifanya ulinganisho wa makadirio ya bajeti ya maendeleo, hali halisi ya upatikanaji wa fedha na hatua iliyofikiwa ya utekelezaji wa miradi. Vile vile Kamati ililinganisha kiwango cha upatikanaji wa fedha za ndani na kiwango cha upatikanaji wa fedha za nje ili kupima athari ya upatikana wa bajeti katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo na kuzingatia matokeo hayo katika uchambuzi wa bajeti ya 2026/2027.

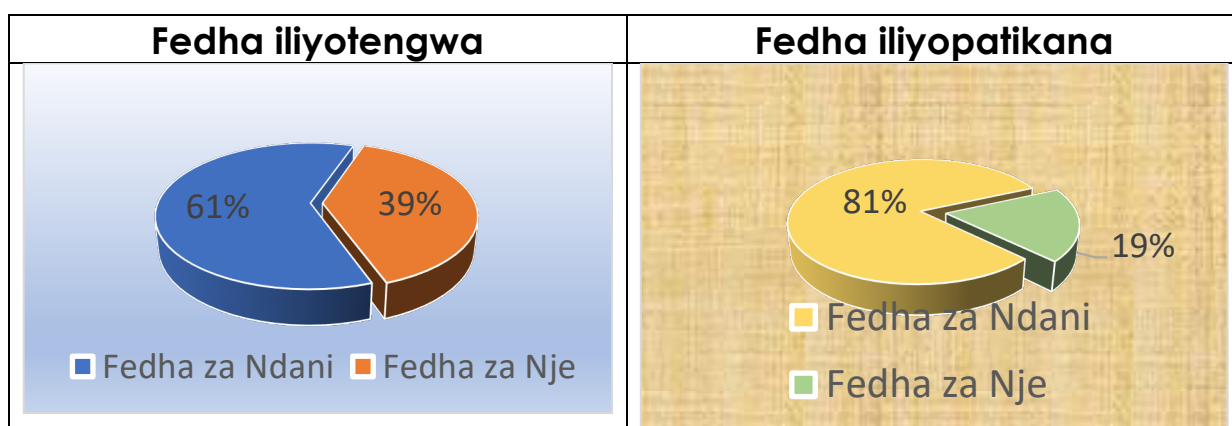
Mheshimiwa Spika, kwa urahisi katika kuchanganua mtiririko wa fedha za miradi ya maendeleo unaonekana katika **Kielelezo Na. 1.**

Kielelezo Na. 1: Mwenendo na Mtiririko wa Fedha za Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

CHANZO CHA FEDHA	FEDHA ILIYOTENGWA	% JUMLA	FEDHA ILIYOPATIKANA	% JUMLA	% LENGU
Fedha za Ndani	227,994,375,000	60.77606925	89,981,163,488	81.10635638	39.4663963
Fedha za Nje	147,144,027,000	39.22393075	20,961,020,958	18.89364362	14.2452408
Jumla	375,138,402,000		110,942,184,446		

Mheshimiwa Spika, Jedwali hilo linaonesha uwiano kati ya fedha za nje na fedha za ndani wakati wa kupitisha bajeti, pamoja na hali ya upatikanaji wa fedha. Taswira ya uwiano huo inaonekana katika **Kielelezo namba 2**.

Kielelezo Na. 2: Fedha iliyotengwa na Fedha iliyopatikana

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa tarakimu (*figures*) kutoka kwenye jedwali na kielelezo unaonesha kama ifuatavyo:-

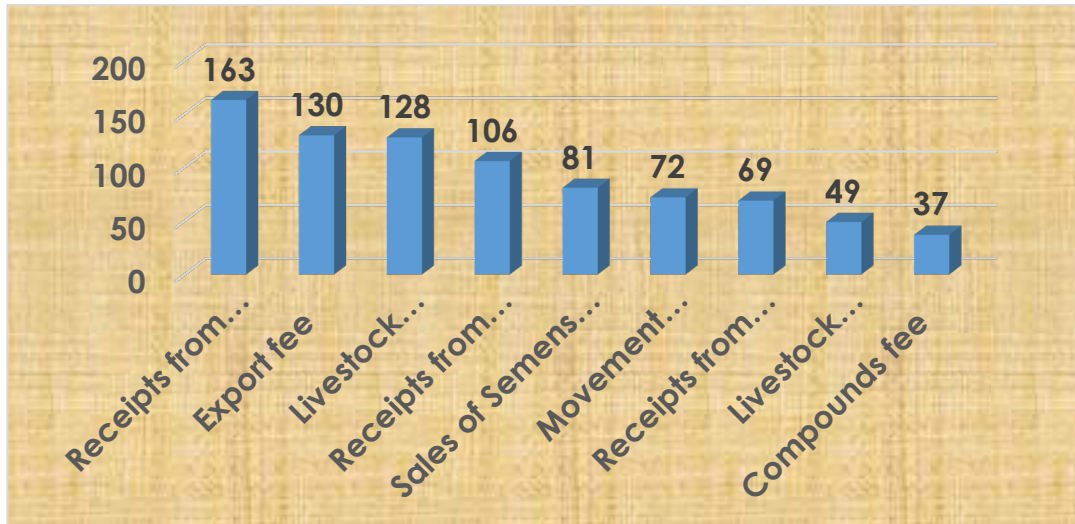
- (i) Bunge lilipoidhinisha Bajeti ya Wizara hii tarehe 23 Mei, 2025 lilikubali mchango wa **asilimia 60.8** wa fedha za ndani lakini katika upatikanaji wa fedha mchango wa fedha za ndani umechukua sehemu kubwa hadi kufikia **asilimia 81**;

- (ii) Mchango wa fedha za nje kwenye bajeti ya miradi wakati wa kupitisha bajeti ulikuwa ni **asilimia 39.2** lakini hali halisi wakati wa upatikanaji wa fedha imeonesha kuwa mchango wa fedha za nje ni **asilimia 18**.
- (iii) Upatikanaji wa fedha za ndani hadi kufikia mwezi Februari, 2026 ulifikia asilimia **39.4** ilhali kipindi cha utekelezaji ni **asilimia 66.6**.
- (iv) Upatikanaji wa fedha za nje ulifikia **asilimia 14.2** licha ya kuwa kipindi cha utekelezaji kilifikia **asilimia 66.6**;
- (v) Kwa wastani mtiririko wa upatikanaji wa fedha za kugharamia miradi ya maendeleo hauoneshi kama kuna uwezekano wa kupatikana kwa fedha zote za kutekeleza miradi ya maendeleo. Mkwamo mkubwa unaonekana kujitokeza kwenye fedha za nje. Yote hayo ni ishara kwa Serikali na nchi kwa ujumla kujipanga kutekeleza miradi ya maendeleo kwa njia ya kujitegemea. Aidha, inaonesha kwamba fedha za ndani zinazohitajika zinategemea usimamizi wa jumla wa Serikali kuhusu vyanzo mbalimbali vya bajeti ya Serikali.

2.2.4 Ukusanyaji wa Maduhuli

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya makusanyo ya maduhuli na kufanya uchambuzi. Njia iliyotumika kuchambua inajumuisha kuweka takwimu za ukusanyaji kwenye grafu kama inavyoonekana kwenye **kielelezo namba 3** kinachohusu makusanyo ya Sekta ya Mifugo na **kielelezo namba 4** Sekta ya Uvuvi.

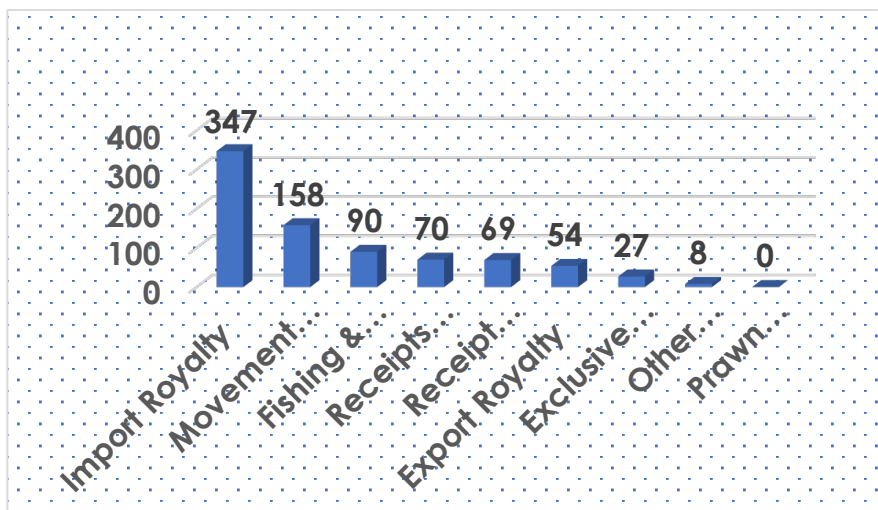
Kielelezo Na. 3: Makusanyo Sekta ya Mifugo

Mheshimiwa Spika, vyanzo viwili vya mapato havikuwezesha ufanisi wa makusanyo. Vyanzo hivyo ni vibali vya kuhamisha mifugo (*lifestock movement permit*) vilivyokuwa na ufanisi chini ya **asilimia 50** yaani **asilimia 49** na vibali vya ada mchanganyiko vilivyokuwa na ufanisi wa **asilimia 37**. Chanzo cha mapato kinachohusu uuzaji wa heifer, ada ya kuuza nje yaani *export fee*, *lifestock market fee*, na *receipts from verternary charges* zilikuwa na ufanisi uliozidi **asilimia 100**.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Sekta ya Uvuvi, uchambuzi wa vyanzo vya mapato unaonekana katika **kielelezo namba 4**.

Kielelezo Na. 4: Makusanyo Sekta ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa ufanisi wa vyanzo vya mapato kwa mwaka wa fedha 2025/2026 unaonesha kama ifuatavyo:-

- (i) Chanzo cha mapato kutokana na *prowns fishing licence* hakikufanikisha mapato yoyote. Chanzo cha ada nyinginezo za mambo ya kiutawala kilikuwa na ufanisi wa **asilimia 8** tu na chanzo cha mapato kutokana na *export royalty* kilikuwa na ufanisi kwa **asilimia 54**.
- (ii) Vyanzo viwili vya mapato yaani *import royalty* na *movement permit* vilikuwa na ufanisi uliozidi **asilimia 100**.
- (iii) Vyanzo vya mapato vya *fishing and export licence*, *receipts from sales of fingerings* na *receipts from sales of laboratory services* vilikuwa na ufanisi wa kawaida.

Mheshimiwa Spika, kwa matokeo hayo uzoefu huu unapaswa kufanyiwa kazi. Kamati inamaoni kwamba kutozingatia matokeo ya uchambuzi huu kunaweza kusababisha makadirio ya mapato kukosa uhalisia.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi zaidi wa maduhuli ulifanyika kwa lengo la kubaini mchango wa kila Sekta ikilinganishwa na uwiano wa mchango wakati wa makadirio kama inavyoonekana katika **Kielelezo Na. 5**.

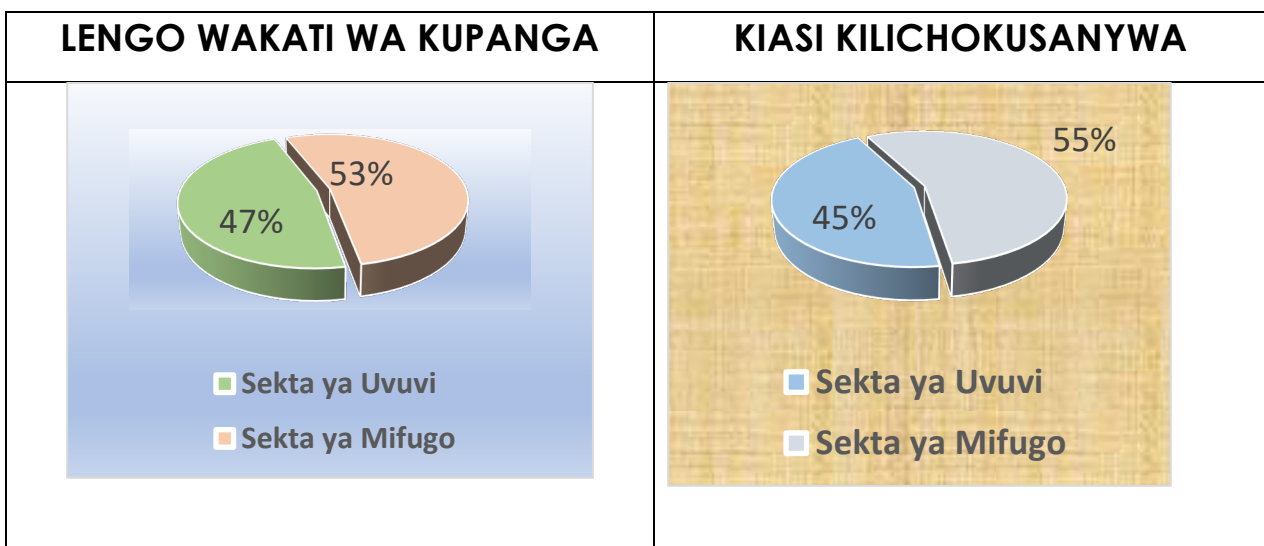
Kielelezo Na. 5: Uchanganuzi wa Makusanyo ya Maduhuli hadi Februari, 2026

CHANZO CHA MADUHULI	LENGO WAKATI WA KUPANGA	% JUMLA	KIASI KILICHOKUSANYWA	% JUMLA	% LENGU
Sekta ya Uvuvi	44,204,999,000	47	23,859,722,211	44.7	53.9
Sekta ya Mifugo	49,900,001,000	53	29,469,999,333	55.3	59.1
Jumla	94,105,000,000		53,329,721,544		

Chanzo: *Randama Fungu 99*

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua taarifa ya ukusanyaji wa maduhuli kwa kulinganisha lengo na kiasi kilichokusanywa pamoja na mchango wa Sekta uliokusudiwa ikilinganishwa na mchango wa Sekta uliofikiwa. Katika kufanya hivyo taswira halisi inajitokeza katika **Kielelezo Na.6**.

Kielelezo Na. 6: Lengo wakati wa kupanga na kiasi kilichokusanywa

Mheshimiwa Spika, uchambuzi unaonesha kama ifuatavyo:-

- (i) Wakati wa kupitisha bajeti ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha 2025/2026 iliidhinishwa kuwa Sekta ya Uvuvi ichangie makusanyo ya Wizara kwa **asilimia 47** lakini

mchango wake umepungua hadi **asilimia 44.7**. Mchango wa Sekta ya Mifugo ulikadiriwa kuwa **asilimia 53** lakini katika utekelezaji Sekta ya Mifugo imeongeza mchango wake katika makusanyo hadi kufikia **asilimia 55**;

(ii) Sekta ya Mifugo katika makusanyo imefikia **asilimia 54** ya lengo katika kipindi cha utekelezaji ambacho ni **asilimia 66.6**, hali hiyo inaonesha kuwa Sekta ya Mifugo iko nyuma **kwa asilimia 12.7**;

(iii) Sekta ya Uvuvi imefikia lengo la ukusanyaji kwa **asilimia 59** katika kipindi cha utekelezaji cha **asilimia 66.6**. Hali hiyo inaonesha kuwa Sekta ya Mifugo iko nyuma ya lengo la makusanyo kwa **asilimia 7.6**;

(iv) Kwa wastani Sekta mbili chini ya Wizara hii ziko nyuma kwa **asilimia 10**;

Mheshimiwa Spika, kwa mchanganuo huo ni wazo kwamba hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2026 Wizara hii inaweza kushindwa kukusanya jumla ya **shilingi 9,410,500,000**, hali ambayo itaathiri kiasi cha bajeti kilichoidhinishwa na Bunge kwa mwaka wa fedha unaokwisha. Aidha ufanisi wa Sekta ya Mifugo na Sekta ya Uvuvi kwa wastani si mzuri katika ukusanyaji. Sekta ya Uvuvi inaufanisi duni zaidi ya Sekta ya Mifugo katika makusanyo ya maduhuli. Hayo yote yanamaanisha kuwa huenda lengo la makusanyo lililopangwa halikuwa na uhalisia au mikakati na juhudi za makusanyo zilihitaji msukumo maalum. Sababu nyingine inaweza kuwa mabadiliko mbalimbali katika shughuli za mifugo na shughuli za uvuvi.

2.2.5 Upatikanaji wa fedha iliyoidhinishwa na Bunge kwa mwaka wa fedha 2025/2026

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi masharti ya Kanuni ya 120(2) ya Kanuni za Bunge inavyostahili, Kamati ilihitaji kufanya tathmini ya upatikanaji wa fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026. Hatua hiyo ililenga kubaini kiwango cha utekelezaji wa bajeti inayokwisha na kupima iwapo fedha zilizotolewa na kutumika zinaendana na mpango uliokusudiwa. Uchambuzi huu unaweza kulisaidia Bunge kupima uhalisia wa makadirio mapya ya bajeti, kuhakikisha uwajibikaji wa Serikali katika matumizi ya fedha za umma na kufanya uamuzi wenye msingi wa ushahidi kuhusu mahitaji ya fedha kwa mwaka 2026/2027 .

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya uchambuzi wa kina Kamati ilichanganua fedha zilizopatikana kwa ajili ya matumizi ya Mishahara, Uendeshaji na Miradi ya Maendeleo. Uchanganuzi huo unaonekana katika **Kielelezo Na. 7**.

Kielelezo Na. 7: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa na kiasi cha Fedha kilichopokelewa hadi Februari, 2026

UPATIKANAJI WA FEDHA ZA MATUMIZI YA KAWAIDA NA MAENDELEO FUNGU (99) HADI FEBRUARI, 2026				
Maelezo		Fedha Iliyotengwa kwa Mwaka 2025/2026	Fedha Iliyopokelewa hadi kufikia Februari, 2026	Asilimia ya fedha zilizopokelewa
Matumizi ya Kawaida	Mishahara	47,264,785,000	29,703,590,334.91	62.85
	(OC)	54,251,885,000	27,109,619,082.47	49.97
Jumla Ndogo		101,516,670,000.00	56,813,209,417.38	55.96
Maendeleo	Fedha za ndani	227,994,375,000.00	89,981,163,488.26	39.47
	Fedha za nje	147,144,027,000.00	20,961,020,958.00	14.25
Jumla Ndogo		375,138,402,000.00	110,942,184,446.26	29.57
JUMLA KUU		476,655,072,000.00	167,755,393,863.64	35.19

Chanzo: Uchambuzi wa Randama ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi - Fungu 99

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi yanaonesha kwamba hadi kufikia mwezi Februari, 2026:-

- (i) Fedha kwa ajili ya matumizi ya kawaida iliyopokelewa ni **asilimia 33.9** ya jumla ya fedha iliyopokelewa. Kiwango hicho kinatofautiana na kiwango cha bajeti iliyopangwa kwa uwiano wa **asilimia 21.3** ya bajeti yote. Tafsiri yake ni kwamba uwiano wa matumizi ya kawaida uliokuwa umewekwa kwenye bajeti umebadilika wakati wa utekelezaji na kuathiri bajeti ya maendeleo.
- (ii) Fedha kwa ajili ya matumizi ya kawaida imepatikana kwa **asilimia 56** katika kipindi cha **asilimia 66.6** cha utekelezaji. Hali hii inaweza kusababisha kutokamilika kiasi cha fedha kilichoidhinishwa na Bunge hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2026.

- (iii) Fedha za uendeshaji zilizopokelewa zimefikia kiwango cha **asilimia 50**. Kiwango hicho ni nusu ya fedha iliyoidhinishwa na Bunge ilhali kipindi cha utekelezaji ni **asilimia 66.6**, hali hiyo ni dalili kwamba uendeshaji wa Sekta ya Mifugo unaweza usifikie malengo yaliyokusudiwa ifikapo tarehe 30 Juni, 2026.
- (iv) Upatikanaji wa fedha za ndani na fedha za nje kwa ajili ya miradi ya maendeleo umekuwa pungufu ya **asilimia 50**. Fedha za ndani zimepatikana kwa **asilimia 39.47** na fedha za nje zimepatikana kwa **asilimia 14.3**.
- (v) Upatikanaji wa fedha kwa ajili ya mifugo na uvuvi kwa ujumla umekuwa pungufu ya **asilimia 40**. Hali hii inaleta mashaka katika utekelezaji wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2025/2026 katika Sekta ya Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Spika, kwa hali hiyo upo umuhimu kwa Serikali kuziangalia upya Sekta za Mifugo na Uvuvi. Sekta hizi zinahitaji kuboreshwa ili kuendana na misingi ya Dira 2050, Shabaha namba 2 katika aya 2.2 inahusu kutokomeza umaskini uliokithiri kwa makundi yote.¹ Wafugaji na Wavuvi ni miongoni mwa makundi yanayoweza kuwa na umaskini uliokithiri. Hivyo, mwenendo wa upatikanaji wa fedha zinazoidhinishwa na Bunge unapaswa kuendana na dhamira hiyo.

Mheshimiwa Spika, Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025, ilielekeza kipaumbele kwa Sekta ya Mifugo kama inavyosomeka katika aya ya 18 kipengele 2.1.3.2:

---

¹Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, (2025). Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050 Dodoma; Tume ya Taifa ya Mipango

NANUKUU

“.....Chama kitaendelea kutoa kipaumbele kwa Sekta ya Mifugo ili kuiimarisha na hivyo kuleta mabadiliko makubwa kwa kuhamasisha na kuwezesha uwekezaji katika ufugaji wa kisasa na wa kibiashara pamoja na kuchakata bidhaa za mifugo...”

MWISHO WA KUNUKUU²

2.3 Vipaumbele vya Mpango wa Wizara kwa mwaka wa fedha 2026/2027

Mheshimiwa Spika, kwa kawaida vipaumbele vya mpango wa Wizara ndivyo vinavyoelekeza matumizi ya fedha, Kamati ilitambua uhusiano huo kati ya Mpango, makadirio ya matumizi na kuzingatia mpango unaeleza kinachokusudiwa na Wizara kufanyika kwa mwaka wa fedha unaohusika. Makadirio ya bajeti yanaeleza kiasi cha fedha kitakachotumika kuwezesha Wizara kutekeleza mipango yake. Katika uchambuzi wake Kamati ilitaka kujiridhisha iwapo vipaumbele vya Mpango wa Wizara vinazingatia mwelekeo wa Dira 2050 na ahadi iliyotolewa kwa wananchi kupitia Ilani ya uchaguzi ya CCM 2025.

Mheshimiwa Spika, Maeneo makuu ya Vipaumbele vya Wizara yanayostahili uchambuzi ni:-

- (i) Kuongeza uzalishaji, masoko na thamani ya mazao ya mifugo na uvuvi;
- (ii) Kuhamasisha uwekezaji katika Sekta za Mifugo na Uvuvi;
- (iii) Kuimarisha utafiti, mafunzo na huduma za ugani katika Sekta za Mifugo na Uvuvi; na
- (iv) Kuimarisha ulinzi na usimamizi wa rasilimali za mifugo na uvuvi.

---

² Chama cha Mapinduzi, (2025). Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa maeneo hayo ya vipaumbele, Kamati ilitaka kupata majibu ya maswali makuu mawili kwanza, ni kwa namna gani vipaumbele hivi vinaendana na mwelekeo wa Dira 2050. Pili, kuna uhusiano gani kati ya vipaumbele hivyo na Ahadi ya Serikali kupitia Ilani ya CCM. Tathmini ya Kamati kuhusu maswali hayo inaonesha kama ifuatavyo:-

- (i) Kipaumbele cha kuongeza uzalishaji, masoko na thamani ya mazao ya mifugo na uvuvi kinajielekeza kuiwezesha Sekta ya Mifugo na Uvuvi kuingia katika Sekta za Mageuzi. Kigezo kimojawapo cha Sekta za Mageuzi kilichoainishwa kwenye Dira 2050 ni uwezo wa kuongeza thamani kwa kutoa fursa kwa malighafi na bidhaa kuongezwa thamani kabla ya kumfikia mtumiaji.³ Aidha, kwa upande wa Ilani ya Uchaguzi kipaumbele hicho kinatekeleza ahadi iliyotolewa na Serikali ya CCM kupitia Ilani ya Uchaguzi ambayo inaadhidi kuongeza mauzo ya mazao ya mifugo nje ya nchi kutoka tani 14,000 mwaka 2025 hadi tani 50,000 mwaka 2030.⁴
- (ii) Kipaumbele cha kuhamasisha uwekezaji katika Sekta za Mifugo na Uvuvi kinalenga kuziwezesha Sekta hizo kuwa na uwezo wa kuzalisha na kuchochea ajira kwa Sekta nyingine kama vile Sekta ya viwanda na uzalishaji. Kwa msingi huo iwapo Wizara itajielekeza ipasavyo kwenye kipaumbele hicho itafanikiwa kuwa na kigezo cha kuchaguliwa kwenye

---

³ Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (2025) Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050 uk.109 kigezo namba 4

⁴ Ilani ya Uchaguzi, k.h.a uk.15 hatua namba (v)

Sekta za Mageuzi kama ilivyobainishwa kwenye Dira 2050 kigezo namba 1.⁵

- (iii) Kipaumbele cha kuimarisha Utafiti, mafunzo na huduma za ugani katika Sekta za mifugo na uvuvi kitaziwezesha Sekta hizi kukua zenyewe na kuchochea ukuaji au uzalishaji wa Sekta nyingine, Sekta hii itakidhi vigezo vya kuingia kwenye Sekta ya mageuzi.⁶ Aidha, kipaumbele hicho kinalenga kutimiza ahadi iliyotolewa wakati wa uchaguzi, ahadi hiyo ni kuimarisha huduma za ugani, kinga na tiba ya mifugo ili kuwezesha wafugaji kukabiliana na magonjwa na vifo vya mifugo, hivyo kuongeza uzalishaji na mapato.⁷

Mheshimiwa Spika, kutokana na ufafanuzi huo, Kamati imejiridhisha kuwa, vipaumbele vya Wizara, kwa mwaka wa fedha 2026/2027 vinaendana na mwelekeo wa maendeleo uliowekwa katika Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050. Vipaumbele hivyo vinaonesha adhama ya Serikali kutimiza ahadi yake kwa wananchi. Ulinganifu huo umejitokeza katika maeneo ya kimkakati yanayolenga kukuza uchumi, kuboresha huduma, kuongeza ajira na kuongeza ushindani wa Taifa katika Sekta mbalimbali. Ni maoni ya Kamati kwamba, utekelezaji wa vipaumbele hivyo, unachangia kufikia malengo ya Taifa ya muda mfupi, muda wa kati na muda mrefu wa maendeleo. Kwa msingi huo rasilimali fedha, usimamizi madhubuti na ufuatiliaji wa utekelezaji vinapaswa kuzingatiwa ipasavyo.

---

⁵ Dira 2050, k.h.a uk.108

⁶ Dira 2050 k.h.a uk. 109 kigezo namba 3.

⁷ Ilani ya Uchaguzi k.h.a uk 15 hatua namba (iii)

2.4 Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027

Mheshimiwa Spika, Kamati ilizingatia kuwa utekelezaji wa vipaumbele vilivyoainishwa na Wizara unategemea makadirio ya mapato na matumizi. Baada ya uchambuzi wa vipaumbele vya Wizara kwa mwaka wa fedha 2026/2027, Kamati ilijielekeza kwenye uchambuzi wa rasilimali fedha. Katika kufanya hivyo, maeneo makuu mawili ya rasilimali fedha yalizingatiwa. Maeneo hayo ni makadirio ya mapato na makadirio ya matumizi kwa mwaka wa fedha 2026/2027. Hayo yote yalifanyika kwa kufanya ulinganisho na yaliyojitokeza katika taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2025/2026

2.4.1 Makadirio ya Mapato

Mheshimiwa Spika, ili kujiridhisha na uwezo wa Wizara kuchangia inavyostahili katika mapato ya jumla ya Serikali Kamati ilichambua makadirio ya mapato. Uzoefu uliopatikana katika ukusanyaji wa maduhuli kwa mwaka wa fedha 2025/2026 ulitumika katika uchambuzi. Sababu ya kufanya hivyo ni kubaini iwapo makadirio hayo yanaendana na uhalisia, yanazingatia uwezekano wa lengo la makusanyo kufikiwa na yametambua vyanzo halisi vya mapato.

Mheshimiwa Spika, makadirio ya mapato yaliyowasilishwa na mtoa hoja mapema leo hii, yamezingatia vyanzo 10 vya mapato katika Sekta ya Mifugo na vyanzo 9 vya mapato katika Sekta ya Uvuvi. Vyanzo hivyo, vinaonekana katika **kielelezo Na. 8**.

Kielelezo Na. 8: Mchanganuo wa Makisio ya Maduhuli kwa Mwaka 2026/2027

NA.	CHANZO	BAJETI ILIYOIDHINISHWA 2026/2027	UFANISI %
MIFUGO			
1.	Export fee	440,000,000	130
2.	Receipts from veterinary charges	46,497,998,000	106
3.	Compounds fee	1,300,000,000	37
4.	Movement Permit Fee other than Livestock Market	969,000,000	72
5.	Livestock Movement Permit	28,210,000,000	49
6.	Livestock market fee	7,490,000,000	128
7.	Sales of Semens and liquid nitrogen	430,000,000	81
8.	Receipts from sales of heifer	1,760,000,000	163
9.	Receipts from sales of seeds and hay	400,000,000	69
10.	Vaccination fees	7,000,000,000	
JUMLA MIFUGO		94,496,998,000	
UVUVI			
1.	Fishing & Export License	3,045,000,000	90
2.	Export Royalty	30,192,000,000	54
3.	Import Royalty	12,050,002,000	347
4.	Movement Permit	13,358,000,000	158
5.	Exclusive Economic Zone Fishing License	7,400,000,000	27
6.	Receipt from Sale of Laboratory Services	3,800,000,000	69
7.	Prawn Fishing License	124,000,000	0
8.	Receipts from Sale of Fingerlings	660,000,000	70
9.	Other Administrative Fee	874,000,000	8
JUMLA UVUVI		71,503,002,000	
JUMLA KUU		166,000,000,000	81

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa vyanzo vya mapato kwa mwaka wa fedha 2026/2027 unaonesha kama ifuatavyo,-

- (i) Kwenye Sekta ya Mifugo kuna chanzo kipyaa cha ada ya chanjo ambazo ni **shilingi bilioni 7**. Lakini katika Sekta ya Uvuvi kuna chanzo kimoja cha *compound fees* kilichokuwepo mwaka wa fedha uliokwisha kimeachwa;
- (ii) Katika Sekta ya Mifugo kuna chanzo kilichoshindwa kuchangia mapato mwaka wa fedha 2025/2026 lakini

kimejumuishwa katika makadirio ya mapato kwa mwaka wa fedha 2026/2027;

- (iii) Katika Sekta ya Mifugo kuna vyanzo viwili vilivyokuwa na ufanisi mkubwa kwa mwaka wa fedha 2025/2026 lakini katika mwaka wa fedha 2026/2027 vimewekewa lengo kwa kiasi kidogo ikilinganishwa na lengo la mwaka wa fedha uliopita;
- (iv) Baadhi ya vyanzo vya mapato vilivyokuwa na ufanisi mdogo vimeongezewa makadirio ya mapato. Katika Sekta ya Mifugo *compound fee* iliyokuwa na ufanisi wa **asilimia 37** na *lifestock movement permint* iliyokuwa na ufanisi wa **asilimia 49** vimeongezewa makadirio ya mapato na kwa upande wa mifugo chanzo kimoja kilichokuwa na ufanisi wa **asilimia 27** kimeongezewa makadirio ya mapato.

Mheshimiwa Spika, kwa uchambuzi huo, ni wazi kuwa Wizara ina kazi kubwa ya kufanya ili kuwezesha lengo la mapato yanayokadiriwa. Vinginevyo makadirio haya yanaweza kukosa uhalisia.

2.4.2 Makadirio ya Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua makadirio ya Matumizi ya kawaida yaliyowasilishwa na Mtoa Hoja kwa kuzingatia mambo muhimu katika Sekta hii. Mambo hayo ni mahitaji halisi ya uendeshaji wa Wizara, utekelezaji wa majukumu ya Wizara kisheria, utimizaji wa ahadi za Serikali kwa Wananchi katika Sekta inayohusika, mchango wa Sekta katika maendeleo ya Taifa kwa mujibu wa Dira 2050 na uzoefu uliopatikana kuhusu upatikanaji wa fedha kwa mwaka wa fedha 2025/2026. Katika uchambuzi

huo Kamati ilitathmini ufanisi na uwiano wa matumizi yanayopendekezwa ili kuhakikisha kwamba bajeti inayoidhinishwa inawezesha utoaji endelevu wa huduma kwa wananchi bila kuathiri nidhamu ya matumizi ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, matumizi ya kawaida yanahusu gharama za uendeshaji wa shughuli za kawaida kwa kujumuisha mishahara (PE) na uendeshaji wa kila siku (OC). Ili kupata uhalisia wa Makadirio haya Kamati ilifanya ulinganisho na upatikanaji wa fedha kwa bajeti ya mwaka 2025/2026 kama inavyoonekana katika **kielelezo Na.9**.

Kielelezo Na. 9: Ulinganisho wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha wa 2025/2026 na 2026 na 2027

BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026			
AINA YA MATUMIZI	BAJETI ILIYOIDHINISHWA	BAJETI ILIYOPATIKANA	ASILIMIA %
OC	54,251,885,000	27,109,619,082.5	49.97
MISHAHARA	47,264,785,000	29,703,590,334.9	62.85
JUMLA	101,516,670,000	56,813,209,417.40	55.96
MAKADIRIO KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027			
AINA YA MATUMIZI	ILYOIDHINISHWA	ONGEZEKO	ASILIMIA %
OC	48,826,697,000	(-5,425,188,000)	9.99
MISHAHARA	49,452,723,000	2,187,1938,000	4.62
JUMLA	98,279,420,000	(-3,237,250,000)	3.18

Mheshimiwa Spika, uchanganuzi kwenye jedwali unaonesha kama ifuatavyo:-

- (i) Makadirio ya Matumizi Mengineyo (OC) yamepungua kwa **asilimia 9.99** na uzoefu wa upatikanaji wa fedha hadi kufikia Mwezi Februari, 2026 uliuonesha upungufu kwa **asilimia 16.6**. kiwango hiki kimepungua ikilinganishwa na uzoefu.

- (ii) Makadirio ya Mishahara yameongezeka kwa **asilimia 4.62** na uzoefu wa upatikanaji wa fedha hadi kufikia Mwezi Februari, 2026 ulionyesha kuwa nyuma kwa **asilimia 4**.
- (iii) Makadirio ya jumla ya fedha za matumizi ya kawaida yamepungua kwa **asilimia 3.18** na uzoefu unaonesha kuwa hadi kufikia mwezi Februari, 2026 upatikanaji wa fedha ulikuwa nyuma kwa **asilimia 10.6**

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla makadirio ya matumizi ya kawaida yamepungua ikilinganishwa na uzoefu uliopatikana hadi kufikia mwezi Februari, 2026. Hali hiyo inaonesha kuwa kwa kiasi makadirio yanauhalisia, hata hivyo, kwa uzoefu wa mwenendo wa upatikanaji wa fedha kwa mwaka wa fedha 2025/2026 baada ya Bunge kuidhinisha Bajeti hii, Serikali itapaswa kutilia mkazo upatikanaji wa fedha kwa ajili ya Sekta ya Mifugo na Uvuvi.

2.4.3 Makadirio ya Matumizi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa makadirio ya matumizi kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo Kamati ilizingatia dhima kubwa ya bajeti ya maendeleo. Kama unavyofahamu bajeti ya kugharamia miradi ya maendeleo inalenga uwekezaji wa muda mrefu na kuongeza uwezo wa uchumi na huduma za jamii katika Sekta za Mifugo na Uvuvi. Bajeti hiyo ndiyo inayohusika na kuacha alama ya utekelezaji wa ahadi za Serikali zilizotolewa kupitia Ilani ya Uchaguzi wakati wa Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025 kwa Sekta za Mifugo na Uvuvi. Bunge ambalo ni chombo

cha uwakilishi wa wananchi, linapaswa kuwa na jicho katika makadiri ya matumizi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia hayo Kamati ilichambua kwa umakini mapendekezo yaliyowasilishwa na Mtoa Hoja. Vigezo vya uchambuzi vilivyotumika ni uzoefu uliopatikana katika mwaka wa fedha 2025/2026. Methodolojia (Methodology) ya Kamati ni kufanya ulinganisho kati ya kiwango cha fedha kilichopatikana hadi kufikia mwezi Februari, 2026 kwa njia ya **asilimia** na **ukokotozi** wa ongezeko au punguzo la bajeti inayoombwa. Uchanganuzi wa makadiri unaonekana katika **Kielelezo Na.10**.

Kielelezo Na. 10: Ulinganisho wa bajeti ya Matumizi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 na 2026/027

MAELEZO		2025/2026	2026/2027	Ongezeko / Pungufu %
Matumizi ya Maendeleo	Fedha za ndani	227,994,375,000.00	193,795,218,000	(38.43)
	Fedha za nje	147,144,027,000.00	141,304,487,000	(1.08)
Jumla		375,138,402,000.00	335,099,705,000	(10.67)

Mheshimiwa Spika, kwa matokeo hayo imebainika kama ifuatavyo:-

- (i) Fedha za ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo zimeshuka kwa **asilimia 38.43**; ikilinganishwa na bajeti ya mwaka unaokwisha.
- (ii) Fedha za nje zimepungua kwa **asilimia 1.08** ikilinganishwa na mwaka **2025/2026**. Hali hii inamaainisha kushuka kwa utegemezi wa vyanzo vya nje kwenye bajeti ya maendeleo kwa **asilimia 4**.

- (iii) Kwa ujumla bajeti ya miradi imepungua kwa **asilimia 10.67** ikilinganishwa na mwaka wa fedha 2025/2026.
- (iv) Uzoefu wa jumla wa upatikanaji wa bajeti kwa fedha za maendeleo katika mwaka wa fedha unaoisha ulionesha kuwa, katika kipindi cha utekelezaji cha **asilimia 66**, Wizara ilipata fedha za maendeleo kwa **asilimia 29.57** tu ya makadirio.

Mheshimiwa Spika, Makadirio ya Bajeti ya Maendeleo kwa mwaka wa fedha 2026/2027 yanaendana na uzoefu uliopatikana kwa mwaka wa fedha 2025/2026. Hata hivyo, bado kuna umuhimu wa Serikali kuzuia athari za kushuka kwa bajeti ya maendeleo katika utekelezaji wa miradi ya Sekta ya Uvuvi na Mifugo. Kwa kufanya hivyo, mkakati wa Wizara unaolenga kuchagiza na kujenga uwezo wa vijana na wanawake kujiajiri katika shughuli za mifugo, uvuvi, na ukuzaji wa viumbe maji utatekelezeka.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

3.1 Ufafanuzi wa Jumla

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 145(c) sehemu hii ni sehemu ya mwisho katika taarifa na inajumuisha maoni ya jumla na ushauri kutokana na uchambuzi uliofanyika. Lengo ni kuliwezesha Bunge lako Tukufu kujadili makadirio ya mapato ya Wizara hii kwa manufaa ya Taifa letu. Kwa kufanya hivyo, Bunge lako likumbuke kuwa Dira 2050 inazijumuisha Sekta ya Uvuvi na Mifugo kwenye mhimili wa uchumi wa Tanzania.⁸

Mheshimiwa Spika, sehemu hii pia inazingatia kwamba, kupitia Ilani ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2025 Ibara ya 24 CCM iliahidi kwamba itaielekeza Serikali kuwezesha upatikanaji wa mitaji, mikopo, vifaa kwa wavuvi na wakuzaji viumbe maji, vyama vya ushirika na wawekezaji kwa kushirikisha taasisi za kifedha. Lengo ni kuwawezesha kushiriki kikamilifu katika uvuvi na ukuzaji viumbe maji. Maelezo hayo yanaunda muktadha wa maoni na ushauri wa Kamati.

3.2 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kutokana na uchambuzi naomba kubainisha kwa muhtasari majumuisho ya maoni kabla ya kutoa ushauri kisekta. Maoni hayo ni:-

- (i) Upatikanaji hafifu wa fedha za maendeleo zinazoidhinishwa na Bunge unaweza kukwamisha utekelezaji wa baadhi ya miradi katika Sekta za Mifugo na Uvuvi, na kupelekea

---

⁸ Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (2025) k.h.a

kushindwa kulipa madeni ya wazabuni na wakandarasi wanaodai fedha kiasi cha **Shilingi 48,678,511,274.44**.

- (ii) Kukosekana kwa viwanda vya uhakika vya mazao ya mifugo pamoja na uvuvi nchini ikiwemo maziwa, ngozi, kwato, pembe pamoja na mazao ya baharini kunaathiri mchango wa Sekta ya Uvuvi na Mifugo kwenye uchumi.
- (iii) Vikwazo vinavyosababisha mazao ya mifugo na uvuvi yanayozalishwa nchini kukosa masoko nje ya nchi ikiwemo ubora wa bidhaa, vinahitaji kufanyiwa kazi.
- (iv) Sera na Sheria za Sekta ya Mifugo na Uvuvi zilizopitwa, zinahitaji kufanyiwa mapitio na kuandikwa kwa lugha inayoeleweka kwa wafugaji na wavuvi pamoja na wadau wengine.
- (v) Maabara muhimu kwa ajili ya Sekta za Mifugo na Uvuvi zinaupungufu wa vifaa vya kisasa na zisipowezeshwa kiteknolojia zinaweza kukosa ufanisi na tija katika maendeleo ya Sekta hizo.
- (vi) Upungufu wa Maafisa Ugani katika Sekta za Mifugo na Uvuvi, uhaba na ubora wa dawa za kudhibiti magonjwa kunaweza kusababisha mchango duni wa Sekta za Mifugo na Uvuvi katika uchumi wa Taifa.
- (vii) Migogoro kati ya wafugaji na wakulima isipopatiwa ufumbuzi wa kudumu itaathiri mchango wa Sekta za Mifugo na kilimo katika uchumi, amani, maendeleo na ustawi wa jamii.

(viii) Kukosekana kwa Mamlaka za Usimamizi wa Utekelezaji wa Miradi chini ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi, ni jambo linalochangia kuzorota kwa ufanisi wa Sekta hizo. Hali hiyo inapunguza mchango wa Sekta za Mifugo na Uvuvi katika Pato la Taifa. Ili kukabiliana na changamoto hiyo, Kamati inaishauri Serikali iharakishe kukamilisha taratibu za uanzishwaji wa Mamlaka ya Mifugo na Mamlaka ya Uvuvi.

Mheshimiwa Spika, maoni hayo yanajenga msingi wa ushauri unaotolewa na Kamati.

3.3 Ushauri wa Kamati kwa kila Kisekta

Mheshimiwa Spika, ili kubainisha hatua stahiki kwa Serikali, Kamati inatoa ushauri mahsusni kwa kila Sekta kama ifuatavyo:-

3.3.1 Sekta ya Mifugo

Mheshimiwa Spika, kuhusu mambo ya kuzingatiwa katika Sekta hii wakati wa utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka 2026/2027 Kamati inashauri yafuatayo:-

- (i) Serikali itatue changamoto ya uhaba na ufanisi mdogo wa viwanda vya kuchakata maziwa nchini ikiwemo changamoto ya kodi na tozo.
- (ii) Serikali iajiri Maafisa Ugani wa kutosha pamoja na kusambaza madawa ya mifugo hasa maeneo yenye idadi kubwa ya mifugo nchini. Hatua hii itatatua changamoto ya wafugaji wengi kukosa elimu sahihi ya ufugaji wa kisasa na uhaba wa dawa za kudhibiti magonjwa ya mifugo.
- (iii) Ili kupunguza magonjwa na vifo vya mifugo nchini, Serikali iendelee kutoa elimu kwa wafugaji kuhusu umuhimu wa

chanjo na kuwezesha uhakika wa upatikanaji wa chanjo katika maeneo yote yenye mifugo nchini yakiwemo maeneo ya pembezoni.

- (iv) Serikali ikamilishe utekelezaji wa Sheria iliyotungwa na Bunge Sura ya 184 kuhusu utambuzi, usajili na ufuatiliaji wa mifugo. Hatua hii itadhibiti magonjwa, wizi na migogoro kati ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi.
- (v) Serikali iandae mpango wa kuhamasisha uwekezaji katika ujenzi wa viwanda vya kuchakata nyama na kupunguza usafirishaji wa mifugo hai kwenda nje ya nchi.
- (vi) Ili kuwezesha Sekta ya Mifugo kuchangia katika mapato nchini, Serikali ihakikishe kuwa inaweka mikakati ya kudhibiti utoroshaji wa mifugo sambamba na kufanya mapitio ya ushuru na tozo mbalimbali zinazotozwa kwa mifugo.
- (vii) Kwa kutumia bajeti ya Sekta ya Mifugo kwa mwaka wa fedha 2026/2027, Wizara ifanye mapitio ya Sera na Sheria zilizopitwa na wakati kama vile Sheria ya Mifugo ya Mwaka 2003 na Sera ya Taifa ya Mifugo ya Mwaka 2006
- (viii) Serikali iendeele na juhudi za kuzuia, kudhibiti na kumaliza kabisa migogoro kati ya wakulima na wafugaji kwa kuimarisha usimamizi na uratibu wa mipango ya matumizi bora ya ardhi.
- (ix) Serikali ilipe madai ya wakandarasi na wazabuni yaliyowasilishwa Hazina yenye jumla ya **Shilingi 48,678,511,274.44** ili kuendelea kutekeleza kampeni ya

chanjo na utambuzi wa mifugo na ujenzi wa miundombinu ya mifugo.

3.3.2 Sekta ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia umuhimu na mchango wa Sekta ya Uvuvi katika uchumi wa nchi, Serikali itakapotekeleza Bajeti ya Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2026/2027 izingatie ushauri ufuatao:-

- (i) Serikali itoe elimu kwa wavuvi kuhusu madhara ya uvuvi haramu ambao unaathiri mazalia ya samaki na kuchangia uhaba wa samaki nchini. Aidha, Serikali isimamie uvuvi endelevu na uzingatiaji wa sheria zinazosimamia shughuli zote za uvuvi na uhifadhi wa mazingira.
- (ii) Serikali ikamilishe ununuzi wa meli mbili zitakayoweza kuvua eneo la Bahari Kuu kama ilivyoelekezwa na ilani ya CCM ya mwaka 2025. Hatua hii itaongeza upatikanaji wa mazao yatokanayo na uvuvi kwa ajili ya matumizi ya ndani ya nchi pamoja na kuongeza mauzo nje ya nchi.
- (iii) Serikali iendeleze mpango wa ujenzi wa mashamba darasa ya ukuzaji viumbe maji katika Halmashauri za Wilaya ili kusogeza huduma za ugani na utoaji wa mafunzo kwa vitendo kwa wananchi katika maeneo hayo;
- (iv) Serikali ianzishe programu maalumu ya kupandikiza na kujazilia samaki walio katika hatari ya kutoweka kwa lengo la kuendeleza zao la samaki kama nyenzo ya uchumi na lishe.

- (v) Serikali iwezeshe upatikanaji wa mitaji, mikopo na vifaa kwa wavuvi na wakuzaji viumbe maji, vyama vya ushirika na wawekezaji kwa kushirikisha taasisi za kifedha ili kuwawezesha kushiriki kikamilifu katika uvuvi na ukuzaji viumbe maji kwa njia ya kisasa na kibiashara;
- (vi) Serikali iwajengee wavuvi wazalendo uwezo wa kufanya uvuvi wa kisasa kwa kuwapatia mafunzo na nyenzo;
- (vii) Serikali ihamasishe sekta binafsi kuwekeza katika sekta ya uvuvi ikiwemo uzalishaji wa vifaranga bora vya samaki na chakula ili kupunguza gharama za uzalishaji; na
- (viii) Serikali ipunguze au kuondoa tozo kwa bidhaa za uvuvi zinazoingizwa nchini ili kuwawezesha wavuvi wadodo wadogo kumudu gharama za ununuzi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuwa, Serikali ifanyie kazi na kutekeleza ushauri wote uliotolewa. Dira ya Wizara kuwa na Sekta ya Mifugo na Uvuvi iliyoendelea na yenye hadhi ya Kimataifa, ambayo ni endelevu kiuchumi, kijamii na kimazingira itakuwa na uhalisia. Aidha, Wizara itaweza kukuza, kuwezesha na kudhibiti maendeleo ya kisasa ya mifugo, uvuvi, ukuzaji viumbe maji na mazao yake kwa ajili ya maendeleo endelevu ya kijamii na kiuchumi.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, Bunge ambalo ni chombo cha uwakilishi wa wananchi linategemewa kutoa ushauri stahiki kwa Serikali. Aidha, bajeti inayoidhinishwa na Bunge lako Tukufu inatarajiwa kutekelezwa kwa namna inavyokusudiwa na Bunge lenyewe. Kamati hii imefanya kazi ya uchambuzi wa makadirio ya mapato ya Wizara hii kwa lengo la kulisaidia Bunge kufanya uamuzi kwa maslahi ya umma. Uchambuzi uliofanywa, maoni na ushauri uliotolewa unastahili kuzingatiwa wakati wa mjadala kuhusu hoja inayojadiliwa.

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia fursa hii kuwashukuru kwa dhati Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Viwanda, Biashara, Kilimo na Mifugo, kwa ushirikiano na jinsi walivyojitoa kikamilifu katika kipindi chote cha uchambuzi wa bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi. Kutokana na umuhimu wao, natamani kuwatambua kwa kuwataja majina yao, lakini kwa kuzingatia ufinyu wa muda, naomba majina yao yaingizwe katika Kumbukumbu za Taarifa Rasmi za Bunge (*Hansard*). Majina ya Wajumbe hao ni haya yafuatayo:-

1. Mhe. Deodatus Philip Mwanyika – **Mwenyekiti**
2. Mhe. Mariamu Ditopile Mzuzuri - **Makamu Mwenyekiti**
3. Mhe. Salma Rashid Kikwete
4. Mhe. Yustina Arcadius Rahhi
5. Mhe. Prof. Sospeter Mwijarubi Muhongo
6. Mhe. Khadija Hassani Aboud

7. Mhe. Tauhida Galos Cassian
8. Mhe. Emmanuel Peter Cherehani
9. Mhe. Omar Marcus Msigwa
10. Mhe. Suma Ikenda Fyandomo
11. Mhe. Kabula Enock Shitobelo
12. Mhe. Rita Enespher Kabati
13. Mhe. Livingstone Joseph Lusinde
14. Mhe. Magreth Baraka Ezekiel
15. Mhe. Abubakar Alli Omari
16. Mhe. Kenneth Ernest Nollo, ndc
17. Mhe. Khalfan Issa Mohamed
18. Mhe. Jacqueline Ngonyani Msongozi
19. Mhe. Khamis Hamad Yussuf
20. Mhe. Amour Seif Abdalla
21. Mhe. Khalid Mussa Nsekela
22. Mhe. Ghati Zephania Chomete
23. Mhe. Salum Khamis Salum

Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kumshukuru Waziri wa Mifugo na Uvuvi - Mheshimiwa Dkt. Bashiru Kakurwa (Mb) na Naibu Waziri - Mheshimiwa Ng'wasi Damas Kamani (Mb), kwa ushirikiano mkubwa kwa Kamati ambao umechangia kuiwezesha kutekeleza majukumu yake.

Nawashukuru pia Watendaji wote wa Wizara ya Mifugo na Uvuvi na Taasisi zilizo chini yake wakiongozwa na Katibu Mkuu - **Ndg. Agnes Kisaka Meena**, kwa ushirikiano waliutoa kwa Kamati kwa kuhakikisha Sekta za Mifugo na Uvuvi zinakuwa endelevu na zenye tija.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, namshukuru Katibu wa Bunge - **Ndg. Baraka Ildephonce Leonard**, kwa kuwaongoza vyema Watumishi wa Ofisi ya Bunge katika uratibu na usimamizi wa shughuli za Kamati na Bunge kwa ujumla hadi kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi, kwa Mwaka wa Fedha **2026/2027**, kama yalivyowasilishwa na mtoa hoja muda mfupi uliopita.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na ninaunga mkono hoja.

Deodatus Phillip Mwanyika, Mb
**MWENYEKITI WAKAMATI YA BUNGE YA
VIWANDA, BIASHARA, KILIMO NA MIFUGO**

14 Mei, 2026